

Бісероплетіння бойків: особливості, традиції та новації

Маргарита Андрусин, студент¹ (ORCID: 0009-0006-4754-6168)

Київський національний університет будівництва і архітектури, проспект Повітряних Сил, 31, Київ, Україна, 03037

АНОТАЦІЯ

У роботі досліджують традиції бісероплетіння Бойківського краю. Розглядається різноманітність технік створення бісерних прикрас. Особливу увагу приділено орнаментам, їх сакральним значенням.

Ключові слова: бісероплетіння бойків, техніки бісероплетіння, символіка.

1. ВСТУП

Бісероплетіння здавна стало невід'ємною частиною нашої культурної спадщини. Українці завжди любили прикрашати себе та все, що їх оточувало. В кожній етнографічній групі є свої особливості створення бісерних прикрас: мотиви, техніки, кольори. Бісером люди прикрашали різні частини тіла: голову, шию, груди. З бісеру іноді виготовляли пояси, крайки та інші елементи одягу. Також поширеним було вишивання бісером.

2. МЕТА РОБОТИ

Дослідити всю різноманітність бойківського бісероплетіння, зокрема: технік, мотивів, схем та що впливає на ці фактори; показати як бісероплетіння популяризується сьогодні, як частина нашого мистецтва.

3. РІЗНОВИДИ БІСЕРНИХ ВИРОБІВ ТА ТЕХНІК

3.1 Нанизування сіточкою

Однією з характерних рис бісероплетіння у бойків є техніка «нанизування сіточкою» – плетіння багатьма нитками одночасно, шляхом їх переплітання з нанизуванням бісеру у певній послідовності. Зазвичай брали парну кількість ниток, зав'язували їх у вузлик і прикріплювали до робочої поверхні. Потім брали по дві нитки і насилали на них бісер, щоб вони не путались. В кінці роботи нитки заплітали в косички або скручували, рідко зустрічалось пришивання до виробу стрічок.

Рис. 1. «Плетінка» з хрестом, с. Тюшка

Цією технікою часто виконували стрічкові нашійні прикраси («драбинки») завширшки від 2 до 7 см. Великі нашійні прикраси, виконані цією технікою («висьорки») закінчувались дуже характерними для бойків колечками з бісеру («очками»). Висьорки зустрічаються рідше, бо вони потребують багато бісеру і велику вправність майстрині. Однією з таких вправних майстринь була Марія Марчукова з села Сукіль, Долинського району. Роботи Марії є абсолютно унікальними, наприклад, висьорок з подовженням на грудях ромбічної форми. На жаль, багато її прикрас не збереглося.

Рис. 2. Бойківський Язык, м. Болехів

Бойківський язык – одна з прикрас, яку виконували в цій техніці. Вона зустрічається тільки в декількох селах Долинського району. Ззовні прикраса нагадує стан у вишитій сорочці і гарно лягає на груди. Такий вигляд і прямокутна форма у неї були не просто так: у бойківських жіночих сорочках була глибока пазуха і язык її закривав. Язык також слугував фоном для інших прикрас: селянок, коралів, пацьорок [1].

3.2 Нанизування хрестиком

Також використовували схожу техніку «нанизування хрестиком», вона потребувала більше часу, бо бісерини приплітались щільніше. У бойків вона використовувалась рідко.

3.3 Ткання

«Ткання» – техніка створення бісерного полотна на станку або вручну («ручне ткацтво»). Таку назву техніка отримала через подібність до створення тканини. Для ткання на станку беруть декілька ниток, кріплять на станок, прив'язують нитку, і нанизуючи на неї бісер, прикріплюють рядами до закріплених ниток, таким чином утворюється певний малюнок на полотні. Тканням на станку виготовляли безліч виробів: гerdани, стрічкові гerdани, кутові гerdани, розеткові гerdани, котильйони, краватки, пояси, крайки. Для

техніки ручного ткацтва потрібно набрати певну кількість бісерин на нитку (це залежало від ширини виробу) та пришивати до них по одній бісерині. Ткання вручну використовувалось рідше, адже потребувало більше часу, проте вироби виконані в цій техніці були міцніші.

4. ОРНАМЕНТИ

Орнамент – набір знакових символів, що утворює певний узор. Кожен символ має своє сакральне значення, наприклад, безконечник – закручені хвилі, що означають невинність, потік енергії. Безконечник зазвичай вишивали по краю рукава, щоб вберегтись від нечистих духів. Орнамент слугував для наших предків певним оберегом, він містив в собі молитви та побажання.

Орнаменти бісероплетіння тісно пов'язані з тканими та вишитими орнаментами одягу. У бойків найпоширенішим є геометричний орнамент.

4.1 Геометричний орнамент

Геометричний орнамент – узор, утворений гармонійним поєднанням різних геометричних фігур, в ньому використовували ромб, хрест, скісний хрест, шестикутник, трикутник, сваргу, зигзаг, S-знак, скісні смужки «смерічки», розети.

Ромб – символ жіночого начала, плодючості, союзу сонця і землі. Ромб з крапками – символ засіяного поля, запліднення, ромб з крапками і хрестами на кожному кінці означає поширення блага на чотири сторони. Ромб з видовженням зверху у вигляді крил означає душу, згусток позитивної енергії [2].

Хрест – символ об'єднання матеріального і духовного, символ сонця, згодом став символом християнської віри.

Трикутник – символ вогню, його форма нагадує полум'я, також це символ Трійці. Перевернутий трикутник означає матерію. Шеврон – трикутник без основи. Якщо вершина шеврона дивиться вгору — це символ чоловічого начала, якщо вниз — символ жіночого начала, дітородного лона.

Сварга – скісний хрест з заломами на кінцях, символ сонця, Чумацького Шляху та вогню. Відрости хреста означають рух сонця по небу, шлях на небо. Сварга дослівно означає «небесний той, хто рухає небо». Писанки з цим символом часто дарували бездітним родинам, також вважали, що сварга оберігає вагітність.

Зигзаг – символ води, безперервності, плинності часу, розвитку Всесвіту. Іноді зигзаг має значення зубів хижака.

S-знак – символ змії, води.

Восьмипроменева розета – символ материнської любові, Божого замислу, поєднання жіночого і чоловічого начал, початку життя, переродження.

Рис. 1. Одинодільні силіянки-коміри, с. Тісів

5. ВИСНОВКИ

1. Техніка виробу дуже впливає на його вигляд та орнамент. У бойків найпоширенішою технікою було нанизування сіточкою.

2. Орнамент відіграє ключову роль у створенні виробу. Один орнамент може містити декілька значень одночасно.

3. Бісероплетіння показує наскільки цікава та різноманітна культура бойків.

Список літератури

[1] Коцан В. «Монистята на білиньку шию...»: жіночі прикраси з бісеру на Закарпатті. Ужгород: Вид. О.Гаркуші 2023. 116 с.

[2] Федорчук О. Українські народні прикраси з бісеру. Львів: Свічадо, 2023. 120 с.

ⁱ Робота виконана під керівництвом д.і.н проф. Василя Деревінського